

рівень», оцінки фінансової безпеки підприємства, технологічної та ін., які стануть основою для прийняття ефективних рішень в процесі управління підприємством.

В перспективі даного дослідження обґрунтування системи показників для галузевих груп підприємств та побудова відповідних їм функцій належності.

Література

1. Ковалев Д. Экономическая безопасность предприятия / Д. Ковалев, Т. Сухорукова // Экономика Украины. – 1998. – № 10. – С. 48-51.
2. Бендиков М.А. Экономическая безопасность промышленного предприятия в условиях кризисного развития / М.А. Бендиков // Менеджмент в России и за рубежом. – 2000. - № 2. – С. 17–29.
3. Илларионов А. Критерии экономической безопасности / А. Илларионов // Вопросы экономики. – 1998. – № 10. – С. 45.
4. Тамбовцев В.Л. Экономическая безопасность хозяйственных систем: структура проблемы / В.Л. Тамбовцев // Вестник Моск. ун-та. сер. 6. Экономика. – 1995. – № 3. – С. 3.
5. Экономическая и национальная безопасность : [учебник / под ред. Е.А. Олейникова]. – М. : Издательство «Экзамен», 2004. – 768 с.
6. Довбня С.Б. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства / С.Б. Довбня, Н.Ю. Гічова // Фінанси України. – 2008. – № 4. – С. 88–97.
7. Реверчук Н.Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур: [монографія] / Реверчук Н.Й. – Львів : ЛБІ НБУ, 2004. – 195 с.
8. Штовба С.Д. Введение в теорию нечетких множеств и нечеткую логику / Штовба С.Д. – Винница : Издательство винницкого государственного технического университета, 2001. – 198 с.
9. Економічна безпека підприємств, організацій та установ : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / В.Л. Ортинський, І.С. Керницький, З.Б. Живко та ін.]. – К. : Правова єдність, 2009. – 544 с.
10. Недосекин А.О. Нечетко-множественный анализ риска фондовых инвестиций / Недосекин А.О. – Санкт-Петербург : Сезам, 2002. – 276 с.

Надійшла 19.08.2011

УДК 339. 543

О. О. КУРОК

Хмельницький національний університет

АКТИВІЗАЦІЯ МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЇ ВИТРАТ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Визначені заходи активізації митно-тарифного регулювання в системі економічної безпеки та економії в цілому витрат виробництва конкурентоспроможної продукції промислових підприємств.

Certain measures of activation custom-tariff adjusting in the system of economic security and economy on the whole of charges of production of competitive goods of industrial enterprises.

Ключові слова: митно-тарифне регулювання, нетарифне регулювання, економія витрат, економічна безпека.

Вступ. Під економічною митною безпекою можна вважати стан захищеності економічних інтересів підприємств, який дає можливість у різних зовнішніх і внутрішніх умовах, незалежно від будь-яких загроз забезпечити: переміщення через митний кордон товарів і транспортних засобів; здійснення митного регулювання, пов'язаного із встановленням та справлянням податків і зборів; використання процедур митного контролю та митного оформлення із застосуванням заходів митно-тарифного і нетарифного регулювання.

Тенденції світового розвитку диктують нові завдання зі спрощення митних процедур і процедур логістики при постачанні товарів для ввезення й вивезення з території країни, зменшення ризиків порушення безпеки підприємств, а для цього необхідно створювати електронні інформаційні системи, функціонально сумісні з аналогічними системами інших країн, які будуть доступні, керовані, безпечні об'єднані й контрольовані.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема митно-тарифного регулювання в Україні та зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання присвячена велика кількість наукових публікацій та монографій таких вчених, як Гальчинського А. Г., Івашук І. О., Гейця В. М., Філіпенка А. С., Мальського О. М., Мочерного С. В., Осики С. Г., Яреми Б. П та багатьох інших.

Постановка завдання. Дослідити шляхи і заходи активізації митно-тарифного регулювання, які б сприяли забезпеченню економічної безпеки підприємств та зменшенню їх позавиробничих витрат.

Виклад основного матеріалу дослідження. Механізмами реалізації митної політики країни є митно-тарифні та нетарифні заходи регулювання зовнішньої торгівлі й митна справа, яка визначає порядки і

процедури, пов'язані з переміщенням товарів через митний кордон, їх митним контролем та оформленням, справлянням податків і зборів, а також організацією боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил.

Для економії витрат часу при розмитненні товарів, зменшення розбіжностей між митними процедурами країн світу слід запровадити механізм їх інформаційного забезпечення, для яких необхідно:

- об'єднати наявні системи контролю за експортом, імпортом і транзитом у єдину систему;
- ввести систему єдиного обліку торгівців із реєстрацією тільки в одній країні;
- надати суб'єктам ЗЕД можливість використання місць єдиного електронного доступу для оформлення зовнішньоекономічних операцій;

- проводити усі фактичні перевірки товару в один час і в одному місці;

- забезпечити обмін електронною інформацією між усіма органами й суб'єктами, що беруть участь у зовнішньоекономічних операціях.

- відбір товарів для митного догляду на прикордонних і внутрішніх пунктах митного оформлення (ПМО) проводити на основі автоматизованого аналізу ризиків;

- збір, повернення, звільнення від платежів здійснювати уповноваженим суб'єктом у тому місці, де товар зареєстрований і де знаходяться на нього документи;

- створення єдиного середовища для митниці й торгівлі, подання митної декларації в електронному вигляді зі свого місця розташування незалежно від країни відправлення або ввезення товарів;

- проводити електронний обмін інформацією між митними пунктами пропуску на території усього ЄС, де вона необхідна для митних процедур.

Інформаційна митна система як багатофункціональна комплексна система, яка існує у митних органах країни і поєднує інформаційно-комунікативні технології і сукупність механізмів їхнього застосування, дає можливість зменшити витрати, поліпшити якість митного регулювання і вдосконалити митне адміністрування з метою гарантування митної безпеки шляхом:

- технологічної підтримки безперервного двостороннього потоку електронної інформації від органів державної влади, суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, митних адміністрацій інших держав до митної адміністрації країни, його накопичення і обробки;

- запровадження новітніх процедур автоматизації процесів митного контролю й оформлення та їхнього супроводження;

- створення технічної підтримки організаційно-технічних систем для функціонування всеохоплюючих автоматизованих процедур оцінки якості виконання митної справи;

- інформаційного забезпечення правоохоронної діяльності, контролю за переміщенням товарів та інших функцій, які покладені на митні органи.

Залежно від функцій, які виконує орган, що відповідає за створення й роботу електронного інформаційного середовища в митній службі, змінюються його структура й повноваження. Зміну й розширення електронно-інформаційного комплексу, що є головним функціональним елементом цього органу, можна подати як перехід від інформаційного середовища до інформаційно-довідкової системи, яка, у свою чергу, потребує перетворення в автоматизовану виконавчо-контрольну.

Одна з найважливіших проблем, яку необхідно розв'язати у митно-тарифному регулюванні в найближчій перспективі, – це впровадження міжнародних норм і правил, що дасть змогу перейти до застосування єдиних стандартів у галузі митної справи і вирішити питання, пов'язані з приєднанням до міжнародних конвенцій із гармонізації й спрощення митних процедур, питання процедури спільного транзиту, а також допоможе здійснити поетапне наближення митного законодавства і митних процедур, які застосовуються в Україні, до країн Євросоюзу.

На сьогодні митні органи України ще не готові повною мірою забезпечити свої роботи на рівні міжнародних стандартів з огляду на те, що не розв'язана ціла низка ключових системних проблем, без усунення яких неможливо підняти на якісно новий рівень роботу митних органів і підвищити ефективність зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Мають бути використані нові шляхи розв'язання застарілих проблем. Ця система має бути створена на нових інформаційних технологіях і, відповідно, на сучасній матеріальній базі, яка дасть змогу збудувати модернізовану багаторівневу систему із застосуванням телекомунікаційних технологій, забезпечену комплексною системою захисту інформації, що потребує тривалого часу і значних капіталовкладень. Технологічні й технічні засоби не дають змоги сьогодні широкомасштабно розпочати введення процедур інформаційних технологій. Для цього необхідне забезпечення пріоритетного фінансування.

Слід розробити розширений детальний план переведення митної служби України на поглиблене застосування інформаційних технологій, відмови від паперових технологій, введення контрольної системи, яка охоплюватиме усі сфери митної діяльності й стане базою для прийняття управлінських рішень.

Це потребує активного інституційного розвитку самої митної служби. На цьому шляху можливе:

- створення окремої юридичної особи у вигляді «Регіональної інформаційної митниці» з підрозділами подвійного підпорядкування у митницях та усіх митних установах;

- відкриття оперативного центру для обробки інформації і прийняття управлінських рішень;

- ведення окремого підрозділу у складі центрального апарату, який буде розробником інформаційної стратегії, замовником інформаційних технологій і незалежним контролером утілення їх у життя [53].

Запропоновані нововведення необхідні для координування напрямів розвитку митних органів України, які мають базуватися на інформаційних технологіях і переважно збігатися з принципами діяльності й механізмами реалізації митних служб провідних країн світу, ґрунтуватися на міжнародних конвенціях і рекомендаціях.

Ще одним із заходів активізації митно-тарифного регулювання є встановлення ефективної ставки мита. В умовах зближення рівнів продуктивності праці, витрат виробництва, внутрішніх і зовнішньоторговельних цін, порівняно невисокі ставки мита можуть захистити внутрішній ринок. Більш того, можна забезпечити певний рівень протекціоністського захисту ринку при невисокій номінальній ставці мита за умови диференціації ставок мита на готову продукцію, сировину та напівфабрикати, що використовуються під час її виробництва. Чим більша різниця між цими ставками, тим вищим буде ефективний рівень тарифного захисту, у чому можна переконатися, застосовуючи формулу розрахунку ефективної ставки мита:

$$R = (p - ms) / v, \quad (1)$$

де R – ефективна ставка мита;

p – номінальна ставка мита на готову продукцію;

s – номінальна ставка мита на сировину;

m – коефіцієнт, що визначає частку вартості сировини в ціні товару;

v – коефіцієнт, що визначає частку вартості, доданої у процесі обробки.

Витрати підприємств, які виникають під час проходження митних процедур, можна поділити на дві групи: витрати, що безпосередньо пов'язані з роботою митних органів; витрати, які не залежать від діяльності митниці.

У першу групу входять витрати підприємств під час митного оформлення. Це дуже складна схема митного оформлення з великою кількістю операцій; нечіткі митні правила; велика кількість законодавчих актів у відповідній сфері; високий обсяг паперової роботи; неоптимальна кількість та розподіл працівників митниці за етапами оформлення; не завжди виправдана, але ретельна перевірка вантажів; недостатньо високий рівень кваліфікації окремих інспекторів митниці, який викликає багато помилок та затримок при оформленні; низький стан технічних засобів контролю та обчислювальної техніки.

До другої групи можна віднести витрати, пов'язані з нечіткою роботою інфраструктури організацій, що пов'язані з роботою митниці. Окрім митних органів, контроль за пересуванням товарів через митний кордон України здійснюють державні органи санітарного, ветеринарного, екологічного, фітосанітарного, радіологічного контролю. Митне оформлення закінчується тільки після проходження вказаних видів контролю. У сферу посередницької діяльності також входять митні склади, перевізники, страхувальники, склади тимчасового зберігання, митні брокери, фірми інформаційного обслуговування. Підприємства стикаються з не виправданими затримками та помилками при оформленні дозволів; неможливістю отримання документів на місцях та необхідністю поїздок до відповідних міністерств; складнощами з отриманням необхідної інформації; збоями у роботі фінансових і транспортних організацій та ін.

При укладанні підприємствами всіх форм власності договорів, у тому числі зовнішньоекономічних, предметом яких є товари, застосовуються Міжнародні правила інтерпретації комерційних термінів ІНКОТЕРМС, підготовлені Міжнародною торговою палатою. Зазначені міжнародні правила з тлумаченням комерційних термінів однозначно визначають обов'язки покупця та продавця щодо поставки товару, у тому числі розподіл витрат на транспортування, страхування, здійснення митних формальностей, що спрощує розрахунок митної вартості.

Застосування українськими підприємствами міжнародних торгових термінів ІНКОТЕРМС обумовлене тим, що їх використання спрощує укладання та узгодження зовнішньоторговельних договорів, сприяє однаково розумінню й тлумаченню контрагентами різних країн умов поставки товарів.

При розрахунку витрат на транспортування до кордону України, якщо вони відповідно до умов поставки не були включені у вартість товару при доставці на безоплатній основі чи за допомогою транспортних засобів покупця, повинні використовуватися дані бухгалтерського обліку за калькуляцією транспортних витрат із включенням усіх необхідних статей чи елементів витрат.

Якщо ВМД заповнюється на товари кількох видів, то витрати на транспортування розподіляються між товарами різних найменувань пропорційно. У випадку, якщо бухгалтерські дані про витрати на перевезення цим видом транспорту відсутні, у митну вартість включається сума, розрахована, виходячи з чинних на момент транспортування вантажу тарифів на перевезення вантажів відповідним видом транспорту.

Якщо ж неможливо визначити митну вартість на основі даних документів, вона визначається митними органами самостійно на основі ціни угоди, ідентичних та аналогічних товарів, за мінімальною

митною вартістю. Як допоміжний матеріал можуть використовуватися дані експертних, зовнішньоторговельних і біржових організацій, інформація про тарифи на перевезення та страхування вантажів, вартість навантажувально-розвантажувальних робіт, комісійних і брокерських послуг та ін.

Враховуючи, що згідно з чинним законодавством України митна вартість товарів та інших предметів, які перетинають кордон України, є в основному об'єктом митного оподаткування, то з метою недопущення зниження митної вартості для нарахування та сплати встановлених законодавством податків у повному обсязі з високоліквідних товарів під час імпорту постановами Кабінету Міністрів України встановлена мінімальна митна вартість на товари, які відрізняються своїм оформленням. Якщо заявлена декларантом митна вартість декларованого товару менша за величину мінімально встановленої, то нарахування митних платежів здійснюється з мінімальної митної вартості.

В результаті невідрегульованості законодавства та ряду інших факторів у підприємств виникають додаткові витрати на оформлення експортних вантажів. До них можна віднести: витрати, що пов'язані з додатковою оплатою послуг перевізників, пакування, оплатою складу тимчасового зберігання, додатковими витратами працівників на відрядження; штрафи через порушення строку контрактів; витрати, пов'язані зі зміною виробничого циклу, збільшенням паперової роботи та ін. Ці додаткові витрати збільшують ціни на товари, внаслідок чого знижується конкурентоспроможність вітчизняної продукції або підприємства починають шукати нетрадиційні шляхи переміщення товарів через кордон.

Аналіз витрат підприємств-експортерів, які виникають при митному оформленні експортних операцій вказує на те, що дані проблеми можуть бути вирішені якщо держава і підприємства будуть діяти в однаковому напрямі – зниженні витрат.

Так, підприємства, які бажають здійснювати експортні операції, повинні бути акредитовані як суб'єкти ЗЕД та отримати облікову картку суб'єкта ЗЕД, взятого на облік у вантажному відділі митниці. Ці підприємства повинні здійснювати оперативний та бухгалтерський облік своєї діяльності та подавати достовірні дані за формами державної статистичної звітності в сфері зовнішньоекономічних зв'язків.

Згідно з Законом України [3] валютна виручка за відвантажений товар або товар після передплати повинні надходити в Україну в строк до 90 днів у повному обсязі. Після цього строку до підприємств застосовуються штрафні санкції. Однак непоодинокими є такі випадки, коли українські підприємства перераховували іноземну валюту або відправляли товар за кордон, а контрагент не мав можливості виконати свої зобов'язання. Тому важливо, щоб іноземний партнер теж мав право займатися ЗЕД. Існування обов'язкового строку повернення валютної виручки викликає додаткові труднощі в українських виробників.

Для оформлення вантажів у митниці, підприємство повинно надати довідку про відсутність за межами України валютних цінностей та майна. Ця довідка має поновлюватися кожен квартал. Враховуючи те, що на отримання цього документа потрібно витратити кілька днів, суб'єкт ЗЕД повинен подбати про це завчасно.

Для зменшення витрат часу має бути встановлена відповідальність за правильне кодування товарів. Українська класифікація товарів базується на Гармонізованій системі опису та кодування товарів. У цифровий код закладено основні дані про товар та його місце в товарній номенклатурі. Вірне визначення коду товару є дуже важливим, оскільки ставки мита можуть суттєво відрізнятися для різних кодів. Також для різних товарів передбачається отримання відповідних дозволів. У випадку неоднозначного кодування товару, інспектор митниці може вимагати експертизи по визначенню коду товарної номенклатури (ТН) ЗЕД, на яку буде витрачено щонайменше один день. Співні питання щодо правильного визначення коду треба передбачити на початковому етапі оформлення товарів. Підприємству бажано передчасно переглянути товарну номенклатуру, ставки мита та правильно закодувати товар, який призначається для експорту. Якщо цього неможливо зробити однозначно, треба заздалегідь пройти експертизу у торгово-промисловій палаті, хоча ця процедура потребує витрат часу та грошей.

Для зменшення загальних витрат мають встановлюватися ставки мита у залежності від країни походження товару. Мито має різні ставки в залежності від країни походження товару. Країною походження товарів вважається країна, де товари було повністю вироблено або піддано достатній переробці чи обробці. Країна походження може визначатися на основі оригіналу сертифіката походження. Тому на стадії складання контракту необхідно висунути перед контрагентом умову обов'язкової наявності сертифіката походження. Також бажано отримати сертифікат походження на товари українського виробництва, що експортуються. Це важливо тому, що можуть статися випадки повернення товарів в Україну, але без наявності сертифіката походження, підприємство буде змушене платити мито на власну продукцію.

Крім митних органів контроль за пересуванням товарів через митний кордон України здійснюють державні органи експортного, санітарного, ветеринарного, екологічного, фітосанітарного, радіологічного та інших видів контролю. Для отримання відповідних дозволів підприємству буде потрібно витратити кошти та певний час. Цю обставину слід врахувати при підписанні контракту, тому що витрати на отримання дозволів можуть суттєво змінити вартість товару. Витрати часу можна скоротити, якщо завчасно отримати необхідні документи і дозволи до надходження товару.

При визначенні митної вартості і сплаті мита іноземна валюта переводиться у валюту України за курсом Національного банку України на день подання митної декларації. Підприємствам, які займаються

експортом регулярно, бажано перераховувати гроші на рахунки митниць заздалегідь. Після цього митниця своїм штампом підтверджує надходження коштів на її рахунки. Ця процедура займає 1–2 дні. Кожен квартал залишки коштів на платіжних дорученнях повинні звірятися підприємством та митницею, що також потребує витрат часу. Підприємству бажано підрахувати обсяги операцій, які планується здійснити, та обсяги майбутніх платежів, після чого перерахувати кошти митниці.

Проблеми при митному оформленні можуть виникати через помилкове застосування правил Інкотермс. Митні платежі беруться з митної вартості товарів, до якої, крім фактурної вартості, потрібно додавати вартість доставки товарів до митного кордону України. Тому якщо витрати на транспортування вже увійшли у фактурну вартість та потрібно буде ще раз їх додати, база для нарахування митних платежів збільшиться. Крім того, різні умови поставок передбачають отримання різних документів. Тому цей момент теж треба зазначити у контракті.

Підприємству необхідно знайти перевізника продукції, підписати з ним контракт на здійснення послуг, отримати від нього транспортні документи та довідки про транспортні витрати. Перевізник, в свою чергу засвідчити у митниці свої зобов'язання по доставці вантажу. Бажано, щоб товар йшов під митним забезпеченням. Тому він має бути належним чином спакований, що потребує додаткових витрат.

Висновки. Отже, існує безліч шляхів активізації митно-тарифного регулювання, які можуть бути спрямованими на економію позавиробничих витрат та забезпечення економічної безпеки підприємств-суб'єктів експортно-імпоротної діяльності. Кінцевий результат буде залежати від доброї волі держави і бажанні підприємств активізувати експортно-імпорتنу діяльність.

Література

1. Івашук І. О. Митні ініціативи в глобальному просторі : [монографія] / Івашук І. О. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. – 304с.
2. Гальчинський А. С. Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи / Гальчинський А. С. – К. : Либідь, 2006. – 310 с.
3. Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті: Закон України, 23. 09. 94 №185/94-ВР

Надійшла 14.08.2011

УДК 332.1

С. В. МАТУСЯК

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ

ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУВАННЯ В ПРОЦЕСАХ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ МІСТА

В статті представлено дослідження щодо інституційного планування, формування альтернативних сценаріїв та вибору найбільш прийнятного для конкретної ситуації в розвитку міста.

The article presents research on institutional planning, alternative scenarios and select the most appropriate for the particular situation of urban development.

Ключові слова: інституційне планування, розвиток міста, альтернативні сценарії.

Природний розвиток різних населених пунктів не відповідає рамкам і підходам відомих традиційних методик прогнозування, планування і проектування. В результаті чого значно змінюються фактичні програми формування та розвитку міста. На практиці має місце деформація історично складеної функціонально-планувальної структури міст, порушуються екологічні, соціальні, містобудівні та інші процеси, ускладнюється керованість ними. Іншими словами, характерним атрибутом сьогодишніх містобудівних та агломераційних процесів різних географічних районів є їх конфліктний, незбалансований, не впорядкований, достатньою мірою, несталий і не прогнозований на далеку перспективу формування та розвитку. Все це може призвести в кінці кінців до багатосторонньої деградації міського середовища, якщо не задіяні інші механізми, методології та методика, що забезпечують сталий розвиток. Крім того, потрібно відмітити, що сформовані державні підприємства комунального господарства, мета яких підтримувати та формувати міський ландшафт, як правило здійснюють формальний контроль та є тільки виконавцями конкретних програм. Дуже часто в планах цих підприємств не враховується загальна стратегія розвитку та ініціативи фахівців. Що обслуговують житловий фонд.

Розвиток правової бази, наукові дослідження, [1–4 та інші] виявили необхідність впровадження нових методичних підходів щодо вирішення важливих і актуальних проблем удосконалення управління процесом містобудівної діяльності, орієнтованої, як на сучасні умови, так і на перспективу. Одним з методів ефективного планування є використання сценаріїв. Концепцію сценарного планування як нового методу прогнозування представив Берже в 1964 році. Подальші дослідження Годе сприяли розвитку методу в 1970-х роках. На початку 1980-х років концепція сценарного планування перетворилася на складну методика